

Les contribucions científiques de Trueta

Alfons Fernández-Sabater,¹ Gerard Urrútia²

1. Servei de Traumatologia i Ortopèdia. Hospital de Bellvitge. Hospitalet de Llobregat

2. Institut Universitari Fundació Parc Taulí. Sabadell

Josep Trueta i Raspall va néixer el 27 d'octubre de 1897 al Poble Nou, en el si d'una família de metges d'antiga nissaga que ell tenia documentada des del segle XVIII. De jove va rebre la influència de l'avi patern, que li feia descobrir la natura quan anaven d'excursió. Com que el pare es va traslladar al Poble Sec per motius de feina, a ell el van inscriure en el col·legi dels escolapis de la ronda de Sant Antoni, on va cursar l'ensenyament primari.

Quan va arribar l'hora d'estudiar el batxillerat, Trueta va anar a l'institut de la plaça de la Universitat, des de l'any 1912 fins al 1916. Allí va saber que la moderna ciència mèdica i biològica s'estintolava en tres científics destacats que van irradiar en els medis catalans: Pasteur, Bernard i Darwin. En ells trobem l'origen de l'obra de Turró en el Laboratori Municipal, de Pi Sunyer en l'Institut de Fisiologia i de Ferran en el Laboratori de Microbiologia. Són les arrels científiques de Trueta, a les quals mai més no renunciaria. En els anys de joventut compagina l'estudi amb activitats esportives variades i amb el conreu de l'afecció per al dibuix, en una escola. Per a ell van ser dues facetes d'equilibri entre activitat i creativitat que van modelar la seva persona.

Malgrat la seva tendència artística natural, convingué amb el seu pare que no hi havia res com l'anatomia per descobrir la bellesa del cos humà, com havien demostrat Miquel Àngel i Leonardo. Va ser així que va cursar els estudis de Medicina a la nostra antiga Facultat, entre els anys 1916 i 1922. Allí va tenir els coneguts professors de l'època —entre els de patologia quirúrgica, Joaquim Trias i Pujol, que en un futur acabaria sent el seu consogre—. Qui més l'impactà va ser Ferrer Solervicens, amb qui va treballar com a alumne intern de patologia mèdica i en qui reconeix la qualitat de l'ensenyament i l'entrenament en la descoberta clínica dels malalts. Un cop acabada la llicenciatura se'n va anar a Madrid per tal de cursar les assignatures de doctorat, que fins ben avançat el segle XX sols es podien programar allí. Va ser una avinentesa per contactar amb el món intel·lectual i universitari de la "Vila i Cort", fet molt important en una època en què l'escassa mobilitat de la gent mantenia en desconeixement mutu els universitaris espanyols de les diverses ciutats.

Amb la base d'aquesta formació mèdica, l'any 1922 Trueta va iniciar a l'Hospital de la Santa Creu el treball com a cirurgià al costat del professor Corachan, en qui va trobar el gran mestre que el tutela fins al desencadenament de la Guerra Civil. L'any 1923 li van confiar la direcció quirúrgica de la Caixa de Previsió i Socors per a Accidents del Treball, amb activitat quirúrgica a la Clínica del Remei del carrer de l'Escorial. Amb els guanys que això li proporcionava va poder casar-se amb Amèlia Llacuna i fundar una família amb un fill i tres filles. El seu fill Rafaló va morir als 5 anys; al cap dels anys, Trueta pensava que el seu esforç per millorar la formació dels joves bé podia ser una compensació a la pèrdua del fill. Amb Corachan, va anar a l'Europa central en viatge d'estudis; va conèixer l'obra de Lorenz Böhler a Viena, on també estudiava la moderna traumatologia Jimeno Vidal, per encàrrec del seu mestre, el professor Joaquim Trias i Pujol. Ambdós, Trueta i Jimeno, són històricament els pares de la nostra traumatologia, amb irradiació sobre els professionals espanyols.

En tornar d'aquest viatge Trueta ja es va orientar definitivament vers la patologia quirúrgica de l'aparell locomotor, cosa que palesen les seves publicacions de l'època sobre l'artritis gonocòccica, el sarcoma d'Ewing, la monografia "Els tumors malignes primitius dels ossos" i la ponència "Hidatidosi òssia" al IX Congrés de Metges de Llengua Catalana, celebrat a Perpinyà poques setmanes abans de l'esclat de la guerra. L'any 1935 va morir el professor Ribas i Ribas, que exercia com a professor de patologia quirúrgica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, en el marc de la Universitat Autònoma. Trueta en va ser el successor; la premsa ho va publicar, però l'arribada de la guerra va capgirar l'activitat quirúrgica i va obligar a una polarització cap als molts ferits procedents del front i dels bombardeigs a ciutat.

Fins a aquell moment Trueta havia compaginat la vida professional amb les responsabilitats cíviques col·lectives,

com ho demostren la seva presència a Maçanet per rebre Macià quan tornava de França després dels fets de Prats de Molló; hi va anar amb un jove Josep Tarradellas i amb l'amic d'escola Suñol i Garriga, que més tard va ser president del Barça i que va ser afusellat pels franquistes. Va participar en les eleccions al Col·legi de Metges i el van elegir vocal. El trobem entre els primers membres de la Societat de Cirurgia de Catalunya, creada recentment i que presidia Ribas i Ribas, i també en la fundació de la Societat Espanyola de Cirurgia Ortopèdica i Traumatologia, creada a Madrid per Joaquim Trias i Pujol i Manuel Bastos Ansart. Per entendre les manifestacions posteriors de Trueta hem de descobrir aquests elements biogràfics inicials. Sempre va ser conseqüent i compromès com a ciutadà, sobretot català, a més de la seva dedicació científica i universitària. Ho va demostrar amb la publicació d'"Spirit of Catalonia", a Anglaterra, per fer conèixer la nostra història i la nostra cultura. Durant un temps va assumir en l'exili una de les places del Consell Nacional Català.

El diumenge 19 de juliol de 1936 es van iniciar els primers combats al Cinc d'Oros, la cruïlla entre Diagonal i el passeig de Gràcia. L'allau de ferits va obligar els cirurgians a treballar sense aturador als hospitals durant uns dies seguits. Al cap del temps els bombardeigs sobre la població civil ocasionaran molts ferits; els dels dies 16 a 18 de març de 1938 a Barcelona es van cloure amb un miler de ciutadans morts. Trueta va aplicar els mètodes que practicava amb els accidentats del treball; al seu costat hi va treballar D'Harcourt, que el va ajudar en el desenvolupament del que es coneix com a mètode de Trueta o mètode espanyol. Consistia en una tàctica ben ordenada: tractament immediat, neteja de la ferida, resecció àmplia dels teixits lesionats i immobilització amb enguixat. El van arribar a acusar d'apropiació d'un mètode que no li pertanyia, però ell mateix va explicar en una publicació posterior, a Mèxic l'any 1944, que cadascun dels esglaons esmentats havia estat ja recomanat per grans mestres de la cirurgia al llarg de la història. A Barcelona i durant la guerra ho havia concretat en la monografia *El tractament de les fractures de guerra*. El seu coetani Bastos Ansart, amb experiència prèvia de cirurgia a la guerra del Marroc, va procedir de forma semblant i ho va recopilar en l'obra *Las heridas por arma de fuego*.

Aquesta activitat quirúrgica va ser coneguda pel Foreign Office britànic, que va enviar cirurgians observadors a entrevistar-se amb Trueta els anys 1937 i 1938; aquests cirurgians elaboraran un informe sobre els efectes dels bombardeigs civils, premonitori del que els esperava i que el temps va confirmar en el cel de Londres. Els tractaments del mètode disposaven de l'ajut del primer banc de sang disponible, que va organitzar Duran Jordà. En acabar-se la guerra, Trueta es va instal·lar al Rosselló amb la família, i allí el van visitar novament els delegats del Foreign Office per convidar-lo, juntament amb Duran Jordà, a donar unes conferències a grups de cirurgians britànics. Al febrer de 1939, quan tenia 42 anys, es va embarcar a Calais per travessar el Canal i arribar a Londres. Entre 1939 i 1944 va pronunciar 83 conferències sobre cirurgia de guerra. El va convidar a Oxford el professor Girdlestone, que va esdevenir el seu protector i se'l va quedar per treballar amb una autorització especial del ministre de Salut. La traducció de la seva monografia amb el títol de *Principles and practice of war surgery* va ajudar a difondre les seves idees i a donar-lo a conèixer entre les autoritats quirúrgiques civils i militars. L'any 1943 li van encarregar la direcció del servei d'accidents de la Radcliffe Infirmary, amb 120 llits. Va publicar *Atlas of traumatic surgery* i es van reconèixer els mèrits de la seva tasca amb el nomenament de *professor honoris causa* per la Universitat d'Oxford. Passats un quants anys, les publicacions sobre lesionats a la guerra de Corea i del Vietnam seguien reconeixent la validesa del mètode.

Els bombardeigs de Londres causaven, a més dels morts, moltes lesions per aixafament sota les runes, i l'estudi de Bywaters i Beall es va concretar en la descripció de la síndrome d'esclafament (*crush syndrome*). Trueta en va fer una recerca experimental juntament amb Barnes, i descobrí que la causa era un espasme arteriolar. Amb Daniel, Franklin i Barclay, va estudiar el xoc en aquests malalts i així va descobrir la segona circulació del ronyó, la cortical; ho va publicar l'any 1947 en l'obra *Studies of the renal circulation*, que ha romàs com a text bàsic al cap dels anys. En acabar la guerra va desaparèixer l'allau de ferits i es va iniciar l'època del tractament de les seqüeles, cirurgia de tipus programat i en general sense perill vital. A Oxford, sir William Morris havia dotat cinc càtedres (medicina, cirurgia, ginecologia, anestèsia i ortopèdia). El catedràtic G. R. Girdlestone ³/₄ gran protector de Trueta³/₄ va ser jubilat i el va succeir Seddon, mestre de la cirurgia dels nervis perifèrics. Van traslladar aquest últim, i Trueta va cobrir, l'any 1948, la seva vacant d'Oxford. L'any 1955 sir Morris, esdevingut lord Nuffield, va fer una nova gran donació que va permetre construir un centre de recerca al Wingfield-Morris Hospital, que esdevingué així el gran Nuffield Orthopaedic Centre. L'obra de Trueta es va engrandir amb la coincidència de la càtedra i del laboratori, i es va dedicar a l'estudi de la circulació de l'os, de l'origen de l'osteoblast, de l'osteogènesi fracturària, de les infeccions òssies i de l'artrosi. Els seus treballs van ser mundialment coneguts i van tenir la col·laboració de molts alumnes vinguts d'arreu, que després van esdevenir mestres famosos als seus països. L'experiència sobre poliomièlitis es va recollir en un llibre monogràfic, i el conjunt dels treballs en la gran obra *Studies of the development and decay of the human frame* (1968), més tard traduïda al castellà i editada a Barcelona (1975).

Trueta va veure reconeguda en vida la seva trajectòria científica i cívica. Va ser president del Congrés Mundial de la Societat Internacional de Cirurgia Ortopèdica i Traumatologia a Nova York, l'any 1960. El van nomenar *professor honoris causa*, a més d'Oxford, a les universitats de Buenos Aires, Gotteborg, Rio de Janeiro i Autònoma de Barcelona. Va ser membre d'honor de divuit societats quirúrgiques i ortopèdiques de diferents països, va rebre el premi Laborie de la Societat de Cirurgia Francesa i el van ordenar cavaller de la Legió d'Honor francesa. Va tornar a Barcelona l'any 1967, quan li va arribar la jubilació a Oxford, i durant deu anys ens va fer conèixer directament els seus treballs i el seu pensament en múltiples conferències. Va presidir la Societat Catalana de Biologia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans) i molts congressos i reunions que s'honoraven amb la seva presència. Finalment, se li va encarregar una ponència en el X Congrés de Metges de Llengua Catalana, que reprenia l'activitat a Perpinyà, on s'havia celebrat el darrer quaranta anys abans. El seu estat de salut ja no li va permetre assistir-hi, i va morir el 19 de gener de 1977. Per voluntat pròpia va recuperar la nacionalitat espanyola, finí com a cristià i en el seu funeral a Santa Maria del Mar el fèretre es va cobrir amb la senyera, símbol d'un dels més grans motius de testimoniatge i de fidelitat al llarg de la seva vida.

Correspondència:

Dr. Alfons Fernández-Sabater

Servei de Traumatologia i Ortopèdia

Hospital de Bellvitge

Feixa Llarga, s/n

08907 Hospitalet de Llobregat (Barcelona)

Tel. 93 335 90 11

Fax. 93 260 75 61